

Què significa un urbanisme amb perspectiva de gènere? Significa treballar-lo només per les dones, és a dir, en oposició als homes? No; es tracta de pensar uns espais, uns barris i unes ciutats inclusives, des de la complexitat i la diversitat, sense prioritzar únicament les consideracions econòmiques allunyades de les persones. Es tracta de construir, o regenerar, barris que no perpetuen les desigualtats de gènere, classe, origen de procedència, ètnia, estat de salut, orientació sexual o edat. La ciutadania, i per tant, el dret a la ciutat i les prioritats en la definició d'aquesta, s'ha construït prenent de referència el món públic, la participació en el mercat i els espais assignats als homes. L'espai domèstic-femení no està inclòs en la categoria de ciutadania. Però la gestió de la vida quotidiana no es produeix només a l'interior dels habitatges. És tot un conjunt d'activitats, actituds, sensacions i experiències que es produeixen a l'espai públic, un espai tradicionalment considerat masculí. L'urbanisme i la planificació han de considerar les necessitats derivades d'aquestes tasques com a punts imprescindibles per dissenyar una ciutat inclusiva*.

En l'urbanisme convencional això no es dona. A continuació posem uns pocs exemples sobre el cas concret de l'Eixample de Barcelona, que és un referent mundial de la matèria. No es pot entendre un territori o entorn específic sense entendre les persones que hi viuen, les seves especificitats i les seves necessitats diverses. Cerdà les va tenir en compte, basant-se per al disseny de l'Eixample en el seu estudi sobre les condicions de vida de la classe obrera. Les seves idees basades en les teories d'Owen, Fourier i Cabet li permeteren concebre una ciutat igualitària estructurada en diversos nuclis veïnals. Coneixedor de les miserables condicions de vida i habitabilitat dels treballadors, dissenyà un concepte ampli i ventilat d'habitatge. Però aquests estudis, encara que tenien en compte el problema de la classe social, no en feien una anàlisi de gènere. Per posar un exemple, el problema de la distància entre el lloc de treball i l'habitatge no es contemplava. En un moment on no es qüestionava l'assignació exclusiva de les tasques de cura a les dones, la llunyania entre la casa i el lloc de treball dificultava la conciliació de les tasques domèstiques i reproductives a les dones o impossibilitava la seva incorporació al món laboral. La concepció que tenia Cerdà de l'Eixample, com a barri majoritàriament residencial, no és adequada per satisfer les necessitats quotidianes de totes les persones. A això s'ha de sumar el fet que el Consistori responsable de l'aplicació del Pla deixà en mans de la iniciativa privada l'execució d'aquest, que va ser mutilat, augmentant les àrees i volums edificables cada cop més i reduint-se les dimensions dels habitatges i els serveis.

L'ideal de Cerdà d'aconseguir una ciutat igualitària no es va aconseguir i l'Eixample es va consolidar com a centre de la burgesia. Així es va crear una segregació entre la Dreta, on l'alta burgesia va encarregar la construcció dels seus habitatges a Gaudí, Domènech i Montaner i Puig i Cadafalch, entre altres, i l'Esquerra de l'Eixample, més allunyada del nucli urbà, que va quedar per a la petita burgesia i per a la classe

treballadora. Allà és on van anar a parar els equipaments que no eren desitjables: l'hospital, l'escorxador, la presó. La línia divisòria era el carrer Balmes, per on passava el ferrocarril. Aquesta divisió física de la trama i els habitatges amb dues bandes característics de l'Eixample van potenciar dos eixos de discriminació per motiu de gènere: la doble moral sexual i el confinament de les dones lluny de la vida pública. Pel que fa als habitatges, a la banda davantera, on s'accedia des del carrer, hi havia el món dels homes: el despatx, la sala, allà on es rebia. A la part del darrere quedava el lloc tancat del gineceu: les dones brodaven i planxaven o, si eren de classe social més alta, preniën el te. Al carrer Aribau, situat dos carrers més a l'esquerra de Balmes, els senyors hi posaven els pisos per les seves amants, doncs sabien que les seves dones mai no creuarien més enllà de Balmes. Les minyones que, en canvi, vivien a l'Esquerra de l'Eixample, havien de creuar cada dia Balmes per anar a treballar a les cases dels senyors i protagonitzaren múltiples accidents al pas del ferrocarril per la manca de seguretat.

En la societat actual, els rols de gènere tendeixen a difuminar-se i les tasques assignades tradicionalment a les dones deixen de ser responsabilitat exclusivament seva. Tanmateix, al projecte urbà, les decisions sobre els habitatges i els equipaments (horaris, característiques, localització, etc.) es segueixen pensant des de la divisió de rols, com si hi hagués una persona amb un horari alliberat per dedicar-se a l'atenció de persones dependents o a les tasques de la llar. Així tenim els problemes actuals de la manca d'escoles i guarderies públiques a l'Eixample i la desaparició del comerç de barri en determinades zones, amb els consegüents desplaçaments obligatoris i la dificultat afegida de la gestió del temps. La perspectiva de gènere aplicada a l'urbanisme significa, per tant, posar en igualtat de condicions les exigències derivades del món productiu i les derivades del món reproductiu, és a dir, les necessitats quotidianes d'atenció a les persones. Situar ambdós mons al mateix nivell d'importància evitarà ampliar o mantenir les desigualtats.

*Aquesta definició s'ha construït de manera col·lectiva per diverses autores al llarg dels anys.